

Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства

А. В. МАТІЙЧИК

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
Київ, Україна

Авторське резюме

Визначено, що волонтерський рух, який набув широкого розповсюдження у світі, в Україні був дещо уповільненим через відсутність відповідної традиції та її якісного змісту. З'ясовано, що поступово процес інституціоналізації волонтерства почав набувати більш чітких форм, що ознаменувалося ухваленням політико-правових документів, які визначали специфіку діяльності об'єднань громадян, благодійних фондів, організацій, а згодом і волонтерів та їхніх рухів. Доведено, що процес інституціоналізації волонтерського руху детермінується впливом екзогенних та ендогенних чинників і характеризується такими тенденціями: регіональна нерівномірність; кількісне та якісне зростання волонтерських організацій; найбільший баланс довіри (суспільне визнання) та визнання рівноцінним партнером держави (державне визнання). Протягом 2015 р. констатовано від'ємну динаміку індивідуальної волонтерської роботи на фоні збільшення кількості благодійних пожертв, що є свідченням емоційного вигорання волонтерів. Визначено, що зростання активності волонтерського руху було зумовлене внутрішньополітичною кризою, яка призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей. Сама ж волонтерська діяльність поступово стає дієвим механізмом самоорганізації громадян.

Ключові слова: волонтерські організації; самоорганізація; інституціоналізація; благодійництво

Volunteering as a determinant of civil society

A.V. MATIYCHUK

Vasyl Stefanyk Precarpathian national university, Kyiv, Ukraine

Abstract

Volunteerism, which became widespread in the world, delayed due to lack of proper tradition and quality of its contents, in Ukraine. Gradually the process of institutionalization of volunteering began to take clearer forms as a result of political and legal documents adoption that define the specific activities of associations, foundations, organizations, and than volunteers and their movements. In 1998 the start of the regional program «Initiative to work on a voluntary basis» by Soros Foundation became external impetus for the development of volunteering in Ukraine. As a result of the declaration of International Year of Volunteers by the UN in 2001, the President of Ukraine has signed the Decree «On conducting of the International Year of Volunteers in Ukraine in 2001». From that time volunteering has got a new meaning in the government documents. However, the first legislation was characterized by using a limited interpretation of the concept of «volunteering». They hasn't considered volunteer organizations as subject of political relations. Significant impact on the regulation of volunteering and the first surge of voluntary activity organization was caused by the European Football Championship in 2012 and the proclamation European Year of Volunteering in 2011. Moreover, the document «Regulations on volunteering in social services» was adopted and the law «On voluntary activities» was approved.

Another prerequisite of volunteerism was the surge of Advantages Revolution in 2013-2014, and after it – the anti-terrorist operation in eastern Ukraine. In 2015 the aid organization in terms of ATO and internally displaced persons has increased directions volunteering. Important indicators of volunteering were high levels of involvement of Ukrainian philanthropy and consequently public confidence in voluntary organizations, qualitative growth of volunteerism, the founders of which were gradually included among the managerial elite Ukraine. At the same time, there are number of problems that discredit the work of volunteers and the idea of volunteering in general, for example, fraud volunteers and fake organizations. Moreover, the increased activity of the volunteer movement was caused by the internal crisis that led to the imbalance of public administration, lack of high-quality management decisions, lack of resource capabilities. Also it was caused by external factors, such as the need to participate in the organization of international events and conduct military operations against separatist groups in eastern Ukraine. So, volunteer activity gradually becomes an effective mechanism of self-organization of citizens.

Keywords: voluntary organizations; self-organization; institutionalization; charity

Волонтерская деятельность как детерминанта развития гражданского общества

А.В. МАТИЙЧИК

ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника»,
Киев, Украина

Авторское резюме

Определено, что волонтерское движение, получив широкое распространение в мире, в Украине было несколько замедленным из-за отсутствия соответствующей традиции и ее качественного содержания. Выяснено, что постепенно процесс институционализации волонтерства начал приобретать более четкие формы, что ознаменовалось принятием политико-правовых документов, которые определяли специфику деятельности объединений граждан, благотворительных фондов, организаций, а впоследствии и волонтеров и их движений. Доказано, что процесс институционализации волонтерского движения детерминируется влиянием экзогенных и эндогенных факторов и характеризуется следующими тенденциями: региональная неравномерность; количественный и качественный рост волонтерских организаций; высокий баланс доверия (общественное признание) и признание равноценным партнером государства (государственное признание). В течение 2015 г. констатировано отрицательную динамику индивидуальной волонтерской работы на фоне увеличения количества благотворительных пожертвований, что является свидетельством эмоционального выгорания волонтеров. Определено, что рост активности волонтерского движения был обусловлен внутривластным кризисом, который привел к разбалансировке системы государственного управления, дефициту качественных управленческих решений, недостатку ресурсных возможностей. Сама же волонтерская деятельность становится действенным механизмом самоорганизации граждан.

Ключевые слова: волонтерские организации; самоорганизация; институционализация; благотворительность

Постановка проблемы. Институціоналізована історія волонтерського руху в світі починається порівняно нещодавно – у 1859 р. зі створення Червоного Хреста. Проте поширення його в країнах світу привело до того, що вже у 2014 р. дохід від функціонування волонтерів та їхніх організацій формує 5-6 % ВВП США та 5 % ВВП Європейського Союзу [8]. Високу ефективність діяльності волонтерські організації демонструють під час криз суспільного розвитку, беручи на себе часткове виконання функцій органів державної влади. В Україні саме висока самоорганізаційна спроможність волонтерського руху під час Революції Гідності та подальших подій на сході країни дозволили владним інститутам відновити втрачену рівновагу та приступити до виконання своїх функцій. Таким чином, відбулася підтримка політичної системи, яка допомогла зберегти її цілісність. Сьогодні кількісно та якісно оформлений волонтерський рух в Україні стає потужним чинником розвитку громадянського суспільства та потребує детального вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій. В Україні означена проблематика має своє відбиття у роботах Є. Авраменко, М. Бандуровської, В. Голуба, Д. Горелова, О. Корнієвського, М. Чухрай. Окремий напрямок дослідження, присвячений волонтерству в умовах проведення антитерористичної операції на сході України, представлений роботами Л. Жужи, А. Каплун, А. Татарської. Узагальнення світового досвіду волонтерської діяльності зроблено у наукових розвідках В. Апухтіна, Л. Кожухаренко, О. Корнієвського, І. Лощенко. Проте поза межами дослідницької уваги залишається самоор-

ганізаційний потенціал волонтерського руху в Україні.

Мета дослідження. Актуальність обраної теми, наявність суспільного запиту на становлення та діяльність волонтерських організацій зумовлюють мету даної статті, яка полягає в обґрунтуванні детермінуючої ролі волонтерського руху у формуванні функціонально дієздатного громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. На уповільнений розвиток волонтерського руху в незалежній Україні значним чином вплинуло радянське минуле, в якому поняття «волонтер» не існувало у тому значенні, в якому воно використовувалось у світі, натомість у межах державної ідеології було розповсюджене поняття «доброволець». Саме тому початок становлення української державності, першочерговість завдань з розбудови усіх галузей новоствореної держави у 1990-х рр. привели до того, що фактично до 2001 р. в Україні не існувало жодного законодавчого акту, який би регламентував волонтерську діяльність. Також і до сьогодні відсутня систематизована статистична інформація з цього питання. На існування організацій волонтерського типу впливав Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р., який узагальнено і досить поверхово визначав принципи створення, функціонування, звітності громадських організацій, проте конкретизації щодо типів об'єднань громадян та специфіки їхньої діяльності не містив. Не містив він і визначення поняття «благодійництво» та «благодійні організації», які дослідники визначають вихідними по відношенню до волонтерства. Так, нині діючий Закон України «Про волонтерську ді-

яльність» визначає останню формою благодійної діяльності [12].

Інституціоналізація волонтерського руху в Україні, на нашу думку, стала можливою та була прискорена, перш за все, під впливом зовнішніх чинників. Так, у травні 1998 р. Фонд Сороса (Нью-Йоркський Інститут Відкритого Суспільства) розпочав в Україні реалізацію регіональної програми «Ініціативи по роботі на добровільних засадах», метою якої стало відновлення руху волонтерів як запоруки громадянського суспільства та незворотності демократичних перетворень, збільшення частки добровільної праці громадян, спрямованої на розв'язання конкретних суспільних проблем [14].

Наступним актом, прийняття якого також було спричинене проголошенням 52-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 2001 року Міжнародним роком волонтерів, у якому акцентувалася увага на волонтерській діяльності, стало Розпорядження Президента України «Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів» (22.03.2001 р.). Аналіз цього акту дозволяє констатувати його досить декларативний характер, адже, окрім створення Координаційної ради з підготовки і проведення в Україні Міжнародного року волонтерів, мета якої – популяризація ідеї подібної діяльності, ні про що інше мова не йшла [17].

Певним чином звужена сфера волонтерської діяльності була у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» (від 10.12.2003 р.), адже дане Положення визнавало волонтерство з точки зору надання послуг у соціальній сфері. Було визначено лише два напрями провадження волонтерської діяльності: надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю чи станом здоров'я, відсутність житла або роботи, наслідки стихійного лиха, катастроф тощо); надання соціальних послуг дітям та молоді, що перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї [15]. Інші аспекти волонтерства залишилися, таким чином, поза межами правового поля.

Отже, перші законодавчі акти характеризувалися обмеженим трактуванням поняття «волонтерства» та не виділяли волонтерські організації в якості суб'єктів політико-правових відносин. Взагалі до організації проведення у 2012 р. Україною Чемпіонату Європи з футболу (Євро-2012) волонтерський рух виконував по суті функції соціальних працівників. Так, за результатами соціологічного опитування, проведеного у 1999 р., найбільш активно со-

ціальну роботу з дітьми та молоддю проводять волонтери дитячих (19 %), жіночих (12 %), молодіжних (12 %) організацій та організацій, що займаються соціальною роботою з інвалідами (18 %). Вся соціальна робота виконувалася на волонтерських засадах [4, с. 52].

Наступний етап правової регламентації волонтерської діяльності та перший сплеск волонтерської активності також був спричинений впливом зовнішнього чинника, а саме – організацією Україною спільно з Республікою Польща Чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. та проголошенням 2011 року Європейським роком волонтерства. Президент та Верховна Рада України, усвідомлюючи фактично відсутність адекватної нормативно-правової бази, яка б регламентувала діяльність волонтерів та їхніх організацій, а також гостру потребу у їхній участі в організації Євро-2012, скасували застаріле «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» та 19.04.2011 р. прийняли відповідний закон – «Про волонтерську діяльність».

У Законі було надано більш широке визначення, ніж у Положенні, волонтерській діяльності; категоризовані поняття «волонтерська допомога», «волонтерська організація», «волонтер»; визначені засади та принципи реалізації даного виду діяльності, а також основні напрями її реалізації [12].

Таким чином, було значно збільшено можливості реалізації волонтерської діяльності і, враховуючи багатоманітність її прояву на тлі високої динаміки соціальних процесів, у останньому пункті закладено потенційні можливості розширення цього списку. Власне розширення затверджене у 2015 р. дією Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» (від 05.03.2015 р.), коли до переліку напрямів діяльності було додано організацію допомоги в умовах проведення антитерористичної операції, а також внутрішньо переміщеним особам; надання волонтерської допомоги Збройним силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції [11].

На тлі подібних інституціональних зрушень, визнання волонтерів та їхніх організацій релевантними акторами політичних відносин у цей період відбувається зростання обсягів української благодійності взагалі, і волонтерства зокрема. Так, за даними світового рейтингу благодійності (World Giving Index) Україна у 2010 р. займала 150 місце, а у 2011 р. покращила результат на 45 позицій, зайнявши 105 місце з такими показниками: 11 % благодійних пожертвувань (8 % – 2010 р.), 30 % волонтерської роботи (5 % – 2010 р.), 37 % допомоги нужденним (28 % – 2010 р.) [20].

Чемпіонат Європи з футболу у 2012 р. став першим заходом із наймасовішою участю волонтерів – було подано приблизно 24 тис. заявок від бажаючих (переважно з України та Польщі), з яких було відібрано майже 6 тис. волонтерів, які обслуговували проведення Євро-2012. Найстаршому волонтеру було 79 років, наймолодшому – 18, а середній вік склав 24 роки [9].

Після Чемпіонату подією, що спричинила сплеск громадянської активності взагалі та волонтерської зокрема, стала Революція Гідності 2013-2014 рр., а після неї антитерористична операція на сході України. Під час Євромайдану волонтери фактично забезпечували підтримку його життєздатності – від передачі продуктів харчування, одягу, медикаментів до надання медичної, правової, соціальної допомоги. Самоорганізація волонтерів у соціальних мережах сприяла пошуку зниклих безвісті, допомогла налагодити міцні інформаційно-комунікаційні зв'язки. Саме волонтери перші спрямували свої зусилля на висвітлення подій Євромайдану в світі (що вже стало важливим елементом інформаційної війни проти Російської Федерації, телекомунікаційні ресурси якої спотворено передавали інформацію про розвиток українських подій): у грудні 2013 р. з ініціативи журналістів Р. Вібрановського, Т. Кузьмова та перекладача О. Болтушкіної було запущено сайт «Світова преса про Україну та #Євромайдан», на якому публікувалися переклади аналітичних матеріалів та різні точки зору про події в Україні [2].

Таким чином, погоджуючись з думкою О. Корнієвського, констатуємо, що зростання активності волонтерського руху було зумовлене внутрішньополітичною кризою, яка призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей [5, с. 16]. Самоорганізація громадянського суспільства, вийшовши на перший план, сприяла на той момент вирішенню нагальних проблем.

Ескалація волонтерства в Україні у 2013-2014 рр. привела до масштабного дослідження даного руху Організацією Об'єднаних Націй. У звіті «Волонтерський рух в Україні» констатовано, що майже чверть українців (23 %) мали досвід волонтерства, 9 % – почали займатись волонтерством протягом 2014 р. Основним напрямком діяльності волонтерів у 2014 р. стала допомога українській армії та пораненим – цим займалися 70 % волонтерів [13].

Таким чином, на активізацію волонтерського руху знову мав вплив зовнішній чинник – необхідність вести військові дії проти сепаратистських угруповань за підтримки Російської Федерації на сході України.

Загалом, суму грошей, зібраних волонтерами на військові потреби, оцінюють у понад 1 млрд. грн. [7].

Про значне посилення волонтерства та благодійництва в Україні протягом останніх п'яти років свідчать також дані британської благодійної організації «Charities Aid Foundation», яка щорічно публікує результати дослідження у звіті «Світовий рейтинг благодійності» (CAF World Giving Index). Узагальнений показник демонструє значне зростання – зі 111 позиції у 2011 р. до 89 у 2015 р. Проте по окремих показниках у 2015 р. спостерігається тенденція до значного збільшення кількості грошових пожертв, натомість наявне падіння показника волонтерської роботи вдвічі (табл. 1) [20].

На нашу думку, це можна пояснити певним емоційним вигоранням волонтерів, що характеризується, відповідно до теорії американського лікаря Г. Дж. Фрейденбергера, як синдром втрати енергії, відчуття перевантаження себе проблемами інших, розчарування в роботі [19, с. 160]. Причинами такого вигорання є фактичне виконання функцій держави волонтерами на перших етапах військового протистояння на сході України, які забезпечували військових, починаючи від продуктів харчування, завершуючи реанімобілями, джипами та складною оптикою.

Таблиця 1. Показники України у Світовому рейтингу благодійності

Рік	Місце у світовому рейтингу	Грошові пожертви, %	Волонтерська робота, %	Допомога нужденним, %
2011	101	7	20	36
2012	102	8	29	36
2013	103	8	29	36
2014	103	9	26	35
2015	89	38	13	35

Подібні до даних «Світового рейтингу благодійності» результати отримали науковці Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. За результатами соціологічного опитування, проведеного у листопаді 2015 р., протягом 2015 р. волонтерською діяльністю займалися 13 % українців. При цьому більшу активність щодо волонтерської діяльності показали мешканці Західного регіону (14 %), Центру (13,5 %) та Донбасу (19 %), меншу – мешканці Півдня (8 %) та Сходу (8 %). Проте результати опитування свідчать про підвищення якості волонтерської роботи: у 2015 р. волонтери витрачають більше часу на свою діяльність. Якщо у 2012 р. кілька годин на тиждень подібній діяльності присвячували лише близько 6 % волонтерів, то у 2015 р. щоденно цією діяльністю займалися близько 5 % і ще близько 23 % присвячували цьому кілька годин на тиждень.

Показник щодо грошових пожертв також корелюється з результатом «Charities Aid Foundation». Протягом 2015 р. 41 % опитаних

надавали матеріальну підтримку для здійснення благодійних акцій та підтримки благодійних організацій. Найвищим цей показник є серед мешканців Західного (56,5 %) та Центрального (51 %) регіонів, тоді як найменшим він є на Півдні (23 %).

Також в опитуванні було виявлено мотиви волонтерської діяльності у 2015 р. Близько 65 % з тих, хто здійснював подібну діяльність, спрямовували її на допомогу армії. На другому місці знаходиться допомога хворим та інвалідам (21 %), а на третьому – допомога людям, що опинились у складних життєвих обставинах [16].

3 грудня 2013 р. було розпочато надання громадським об'єднанням статусу волонтерської організації відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність». За отриманням статусу звернулись 178 організацій, 132 організаціям (за інформацією Міністерства соціальної політики на 31.03.2015 р.) надано статус волонтерської організації. Єдиний реєстр волонтерських організацій та рішення про надання статусу волонтерської організації розміщені на міністерському сайті [13].

Таким чином, розпочалася повноцінна інституціоналізація волонтерського руху в Україні. Найбільша кількість відповідних організацій зареєстрована в Центральному регіоні України – 87 (лідером є м. Київ, який у якості місця реєстрації визначили 75 організацій). На останньому за кількістю зареєстрованих організацій є Східний та Південний (по 4 організації) регіони. В Луганській, Кіровоградській, Рівненській, Херсонській областях та АР Крим не зареєстровано жодної організації. Регіональний розподіл представлено на рис. 1 (підрах. автора).

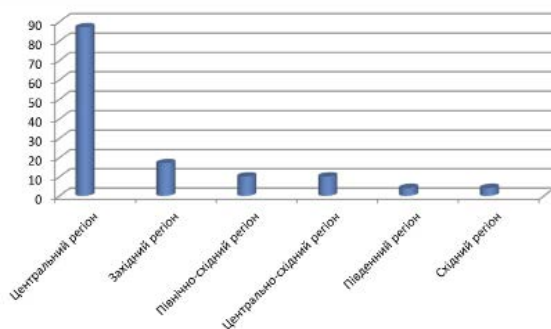

Рис. 1 – Регіональний розподіл кількості зареєстрованих волонтерських організацій (станом на 15.03.2015 р.).

Діаграма відбиває тенденцію щодо підвищення рівня політичної активності громадян у центральних та західних регіонах країни, натомість низька кількість існування волонтерських організацій у східному та південному регіонах свідчить про домінування елементів підданської культури, яка характеризується

низькою самоорганізаційною спроможністю.

Зауважимо, що кількість офіційно зареєстрованих організацій значно відрізняється від альтернативних підрахунків. За даними координатора Ради волонтерів при Міністерстві оборони України Д. Арахманія, враховуючи дані ЗМІ, реєстрів мінсоцполітики, а також інформацію подану Державними обладміністраціями, в Україні протягом 2014-2015 рр. проводили діяльність 14,5 тисячі волонтерів і понад 2,5 тисяч організацій. Також більше 1,5 мільйона українців хоча б один раз допомагали армії [1]. Відзначимо, що факт існування даної Ради, на нашу думку, є свідченням визнання волонтерів та їхніх організацій в якості партнера держави.

Така значна відмінність в цифрах стала можливою завдяки прийняттю у березні 2015 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» від 05.03.2015 р., яким зокрема:

- скасовано необхідність надання організаціям статусу волонтерських організацій;
- передбачено здійснення волонтерської діяльності в зоні проведення антитерористичної операції (проведення бойових дій);
- передбачено надання одноразової грошової допомоги сім'ям волонтерів, які загинули в ході проведення антитерористичної операції, волонтерам, які отримали поранення;
- врегульовано питання добровільного страхування волонтерів, укладання договорів на провадження волонтерської діяльності лише за бажанням;
- визначено, що діти віком від 14 років можуть займатися волонтерською діяльністю за згодою батьків [11].

Таким чином, на сьогодні маємо достатньо сформовану законодавчу базу функціонування волонтерських організацій, яка загалом відбиває світові тенденції.

Визнання волонтерської діяльності на рівні держави, посилення її суспільної ваги також підтверджується тим фактом, що переважна більшість (80 %) усіх відзнак волонтерів державними нагородами була вручена в 2014 р. (Рис. 2). Відповідно найбільшу кількість нагород видав Президент П. Порошенко (36), по чотири волонтери були відзначені В. Ющенком та В. Януковичем і один указ про нагородження видав Л. Кучма [6, с. 115].

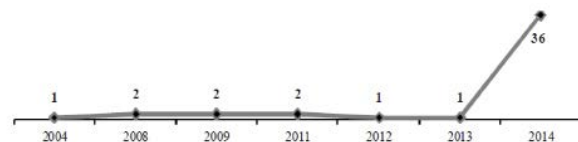

Рис. 2 – Розподіл державних нагород, якими відзначені представники сфери волонтерської діяльності, за хронологією

Про суспільне визнання та високу оцінку

волонтерської діяльності свідчить рівень довіри до волонтерських організацій. Так, за результатами опитування громадської думки «Омнібус», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у грудні 2015 р., найбільший баланс довіри (серед усіх соціальних, політичних, правових інститутів) – +44,1 – мають власне волонтери, оскільки їм довіряють 57,6 % населення, а не довіряють 13,5 % [18].

Такий високий рівень довіри привів до входження волонтерів до складу політичної еліти країни. Наприклад, засновник та керівник волонтерської групи «Народний тил» Г. Тука з 22.07.2015 р. до 29.04.2016 р. виконує обов'язки голови Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, а з 29.04.2016 р. його призначено заступником міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Ю. Бірюков, засновник групи волонтерів «Крила Фенікса», з серпня 2014 р. є радником Президента Петра Порошенка та з жовтня того ж року – помічником міністра оборони України. Очільниця Дніпропетровської філії організації «Крила Фенікса» Т. Ричкова перемогла на проміжних виборах депутатів Верховної Ради України 17.07.2016 р. у виборчому окрузі № 27 (м. Дніпро) і 01.08.2016 р. була зареєстрована народним депутатом України.

Серед проблем, які дискредитують діяльність волонтерів та ідею волонтерства взагалі, необхідно назвати дії волонтерів-шахраїв. Вони використовують широкий арсенал засобів для отримання грошей від громадян – починаючи від простого збору пожертв у нібито благодійні скриньки до створення фейкових організацій, назва та мета яких дублює вже існуючі впливові організації з високим рівнем довіри до них (вже традиційна політична антитехнологія, якою користуються на виборах як політичні партії, так і окремі кандидати). Так, у липні 2015 р. в Україні почала функціонувати організація-двійник відомого волонтерського фонду «Волонтерська сотня», яка, з одного боку, збирала гроші на життєзабезпечення батальйону Дніпро-1, а з іншого – у реєстраційних документах визначалася як некомерційна організація, що обслуговує домашнє господарство [3].

Таким чином, використовуючи актуальний сьогодні тренд волонтерства, розвивається зухвалий вид шахрайства, що може мати негативний вплив на формування іміджу благочинних та волонтерських організацій.

Висновки. Волонтерська діяльність в Україні поступово стає дієвим механізмом самоорганізації громадян. Специфіка становлення волонтерського руху полягає в тому, що до 2013 р. процес його інституціоналізації детермінувався впливом екзогенних чинників: абсолютно усі нормативно-правові акти, що регулювали діяльність волонтерів та їхніх організацій, було прийнято під час відповідних акцій в світі та Європі – Міжнародний день волонтера, Європейський рік волонтерства, Чемпіон Європи з футболу тощо. Також розвиток волонтерських організацій часто фінансувався та стимулювався за рахунок міжнародних фондів, Фонду Сороса та його організацій зокрема. Ендогенне усвідомлення потенціалу волонтерського руху відбулося під час Євромайдану, Революції Гідності, а ескалація розвитку – у процесі проведення антитерористичної операції на території Луганської та Донецької областей.

Сьогодні процес інституціоналізації волонтерського руху характеризується такими тенденціями: регіональна нерівномірність (підрахунок автора довів, що переважна кількість зареєстрованих організацій діє у центрі та на заході України, а дані соціологічних опитувань водночас доводять, що більшість активності в рамках волонтерської діяльності демонструють мешканці західного регіону та центру. Відзначимо, що ці показники корелюються в цілому з рівнем політичної активності; кількісне та якісне зростання волонтерських організацій; волонтери та їхні організації мають найбільший баланс довіри у сучасному українському суспільстві серед усіх соціально-політичних інститутів (+44,1), що є свідченням їхнього суспільного визнання, а також визнання рівноцінним партнером держави (доказом чого є створення Ради волонтерів при Міністерстві оборони України, призначення волонтерів на державні посади, обрання їх народними депутатами, представлення до державних нагород); протягом 2015 р. збільшено кількість пожертв, натомість зменшено показник індивідуальної волонтерської роботи, що, на нашу думку, є свідченням емоційного вигорання волонтерів, які протягом певного часу виконували ряд функцій держави по забезпеченню обороноздатності країни. Таким чином, вищеперераховане дозволяє зробити висновок, що волонтерська діяльність є найбільш ефективним проявом реалізації самоорганізації громадянського суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. В Україні 14,5 тисячі волонтерів постійно допомагають армії – Арахамія [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2015. – 27.05. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/a/news/27039296.html>
2. Волонтери запустили сайт «Світова преса про Україну та #Євромайдан» [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2013. – 30.12. – Режим доступу : <http://ru.telekritika.ua/rinok/2013-12-30/88971>
3. Волонтери-шахраї продовжують створювати псевдоорганізації та обкрадати українців – Наталія Воронкова [Електронний ресурс] // Український кризовий медіа-центр. – 2015. – 20.07. – Режим доступу : <http://uacrisis.org/ua/29256-voronkova>

4. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова. – К. : Академпрес, 1999. – 218 с.
5. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : [аналіт. доп.] / Горелов Д. М., Корнієвський О. А. – К. : НІСД, 2015. – 36 с.
6. Голуб В. Л. Державне визнання волонтерської діяльності як чинник розвитку взаємовідносин держави та суспільства / В. Л. Голуб // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 4 (47). – С. 110–118
7. Два роки бойових дій на Донбасі: у скільки обходиться Україні війна (інфографіка) [Електронний ресурс] // Сегодня.ua. – 2016. – 14.04. – Режим доступу : <http://ukr.segodnya.ua/life/stories/2-goda-boevyih-deystviy-vo-skolko-obhoditsya-strane-voyna-infografika-707869.html>
8. Дементьев В. Волонтерство – рух, що змінює суспільство [Електронний ресурс] / Дементьев Владислав // Сайт Всеукраїнської громадської організації «Поруч». – 2015. – 16.09. – Режим доступу : <http://poruch.ua/volonterstvo-ruh-shho-zminyuue-suspilstvo.html>
9. Євро-2012: Волонтери вимагають більше роботи [Електронний ресурс] // ForUm. – 2012. – 28.06. – Режим доступу : <http://for-ua.com/analytics/2012/06/28/095506.html>
10. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/531/97-%D0%B2%D1%80>
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 22. – ст. 146.
12. Закон України «Про волонтерську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 42. – ст. 435.
13. Інформаційний матеріал щодо волонтерства [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства соціальної політики України. – 2015. – 01.12. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=184301&cat_id=160017
14. Назарук В. Волонтерський рух в Україні: від історії до реалій [Електронний ресурс] / Василь Назарук // Центр волонтеріату «Добра Воля». – Режим доступу : <http://prev.novadoba.org.ua/citizen/content.php?dep=2&id=116>
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF>
16. Постмайданна благодійність і волонтерство – 2015 [Електронний ресурс] // Український форум благодійників. – 2015. – 09.12. – Режим доступу : <http://www.ufb.org.ua/aboutus/novini-forumu.htm?id=4468>
17. Розпорядження Президента України «Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67/2001-%D1%80%D0%BF>
18. Статистика: українці довіряють волонтерам, але не уряду [Електронний ресурс] // Сайт Всеукраїнської молодіжної громадської організації Молодіжний Націоналістичний Конгрес. – 2016. – 19.01. – Режим доступу : <http://mnk.org.ua/ostanni-novini/novina/article/statistika-ukrajinci-dovirjajut-volonteram-ale-ne-urjad/>
19. Freudenberg H. J. Staff burn-out / H. J. Freudenberg // Journal of Social Issues. – 1974. – Vol. 30. – P. 159–165.
20. World Giving Index [Електронний ресурс] // Charities Aid Foundation. – Режим доступу : <https://www.cafonline.org/about-us/publications>

Стаття надійшла до редакції 19.06.2016

REFERENCES:

1. V Ukraini 14.5 tysyach volonteriv postijno dopomagayutj armiyi [In Ukraine, 14,500 volunteers regularly support Ukrainian army]. 2015. Arhamiya. Radio Svoboda. Access: <http://www.radiosvoboda.org/a/news/27039296.html> (in Ukrainian).
2. Volontery zapustyly sajт »Svitova presa pro Ukrayinu» ta »Yevromajdan» [Volunteers launched the site »World press about Ukraine» and »euromaidan»]. 2013. Telekrytyka. Access: <http://ru.telekritika.ua/rinok/2013-12-30/88971> (in Ukrainian).
3. Volontery-shahrayi prodovzhuyutj stvoryuvaty psevdooorganizaciyi ta obkradaty ukrajinciv – Natalija Voronkova, 2015 [Volunteers-fraudsters continue to create pseudo organization and to rob Ukrainians]. 2015. Ukrainian Crisis Media Center. Access: <http://uacrisis.org/ua/29256-voronkova> (in Ukrainian).
4. Vajnola, R.H., Kapsjka, A.J., Komarova, N.M., 1999. Volontersjkyj ruh v Ukrayini: tendenciyi rozvytku [Volunteer Movement in Ukraine: development trends]. Kyiv (In Ukrainian).
5. Gorjelov, D.M., Kornijevskij, O.A., 2015. Volontersjkyj ruh: svitovyj dosvid ta ukrajinsjki gromadjansjki praktyky: analit. dopovidj [Volunteerism: world experience and Ukrainian civil practice: analytical report]. Kyiv (in Ukrainian).
6. Golub, V.L., 2014. Derzhavne vyznannja volontersjkoji dijajnosti jak chynnyk rozvytku vzajemvidnosyn derzhavy ta suspiljstva [State recognition of volunteering as a factor in the development of relations between the state and society // Theory and practice of public administration]. Teorija ta praktyka derzhavnogo upravlinnja 4(47), 110-118 (in Ukrainian).
7. Dva roky bojovyh dij na Donbasi: u skiljky obhodytjsja Ukraini vijna (infografika) [Two years of fighting in Donbas: how much costs war for Ukraine (infographics)]. 2016. Segodnja.ua. Access: <http://ukr.segodnya.ua/>

- life/stories/2-goda-boevyh-deystviy-vo-skolko-obhoditsya-strane-voyna-infografika-707869.html (in Ukrainian).
8. Dementjev, V., 2015. Volonterstvo – ruh, shho zminjuje suspiljstvo [Volunteering is a movement that changes society]. Sajt Vseukrajinskoyi gromads'koyi organizaciyi «Poruch». Access: <http://poruch.ua/volonterstvo-ruh-shho-zminyuye-suspilstvo.html> (in Ukrainian).
 9. Jevro 2012: Volontery vymagayutj biljshe roboty [Euro 2012: Volunteers require more work]. 2012. ForUm. Access: <http://for-ua.com/analytics/2012/06/28/095506.html> (in Ukrainian).
 10. Zakon Ukrayiny «Pro blagodijnnyctvo ta blagodijni organizaciyi» [The Law of Ukraine «On charity and charitable organizations»]. Oficijnyj veb-portal Verhovnoyi Rady Ukrayiny. Access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/531/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
 11. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakyh zakoniv Ukrayiny shhodo volonters'koy diyal'nosti» [Law of Ukraine On Amendments to Some Laws of Ukraine on volunteering]. 2015. Vidomosti Verhovnoyi Rady (VVR), 146 (in Ukrainian).
 12. Zakon Ukrayiny «Pro volonters'ku diyal'nistj» [Law of Ukraine «On voluntary activity»]. 2011. Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 435 (in Ukrainian).
 13. Informacijnyj material shhodo volonterstva [Informational material on volunteering]. 2015. Sajt Ministerstva social'noyi polityky Ukrayiny. Access: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=184301&cat_id=160017 (in Ukrainian).
 14. Nazaruk, V. Volonters'kij ruh v Ukrayini: vid istoriyi do realij [Volunteerism in Ukraine: from history to reality]. Centr volonteriatu «Dobra Volja». Access: <http://prev.novadoba.org.ua/citizen/content.php?dep=2&id=116> (in Ukrainian).
 15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro volonters'ku diyal'nistj u sferi nadannya social'nyh poslug» [Decree of The Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of voluntary activities in social services»]. Oficijnyj veb-portal Verhovnoyi Rady Ukrayiny. Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF> (in Ukrainian).
 16. Postmajdanna blagodijnnistj i volonterstvo 2015. [Postmaydanna charity and volunteering 2015]. 2015. Ukrayins'kij forum blagodijnnykiv. Access: <http://www.ufb.org.ua/aboutus/novini-forumu.htm?id=4468> (in Ukrainian).
 17. Rozporyadzhennya Prezydenta Ukrayiny «Pro organizaciyu provedennya v Ukrayini u 2001 roci Mizhnarodnogo roku volonteriv» [Order of the President of Ukraine «On conducting in Ukraine in 2001, the International Year of Volunteers»]. Oficijnyj veb-portal Verhovnoyi Rady Ukrayiny. Access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67/2001-%D1%80%D0%BF> (in Ukrainian).
 18. Statystyka: ukrajinci doviryayutj volonteram, ale ne urjadu. [Statistics: Ukrainian trusted volunteers, but not government]. 2016. Sajt vseukrajinskoyi molodizhnoyi gromadskoyi organizaciyi Molodizhnyj Nacionalistychnyj Kongres. Access: <http://mnk.org.ua/ostanni-novini/novina/article/statistika-ukrajinci-dovir-jajut-volonteram-ale-ne-urjad/> (in Ukrainian).
 19. Freudenberger, H.J., 1974. Staff burn-out. Journal of Social Issues. 30, 159–165.
 20. World Giving Index. Official Website of Charities Aid Foundation. Access: <https://www.cafonline.org/about-us/publications>

*Матійчик Андрій Васильович – аспірант
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Адреса: 76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

*Matiychuk Andriy V. – postgraduate
Vasyl Stefanyk Precarpathian national university
Address: 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine
E-mail: a.matiychuk@gmail.com*

*Матийчик Андрей Васильевич – аспирант
ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника»
Адрес: 76018, Ивано-Франковск, ул. Шевченко, 57*